

Францыск Скарына

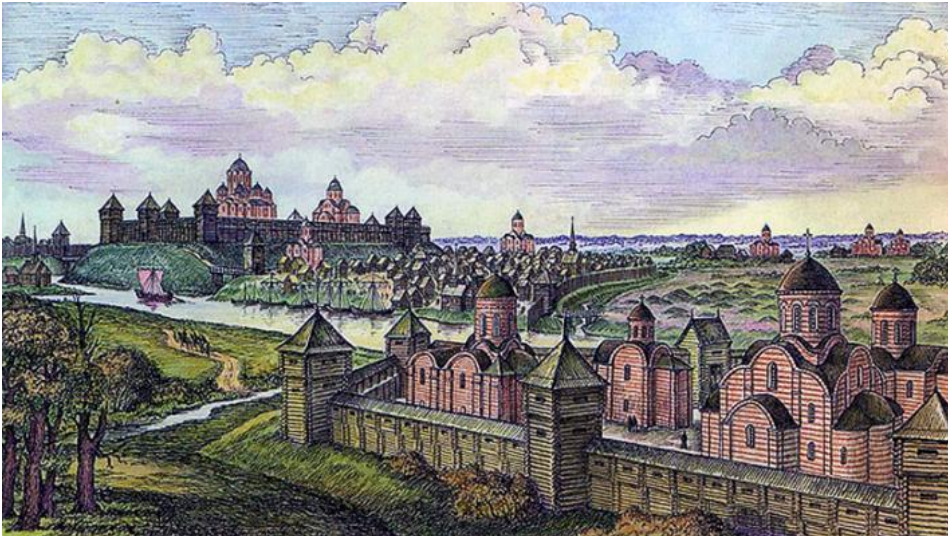
Каля 1490 года нарадзіўся, каля 1551 года памёр

Біяграфія

- ▶ Францыск Скарына нарадзіўся ў канцы XV стагоддзя ў Полацку - адным з найбуйнейшых старажытнарускіх гарадоў, якія ўвайшлі ў Вялікае княства Літоўскае - у сям'і купца Лукі і яго жонкі Маргарыты.
- ▶ Першапачатковую адукацыю атрымаў у Полацку. Лацінскую мову вывучаў у школе манахаў-бернардынаў, якая працавала пры кляштары. Як мяркуецца, у 1504 годзе робіцца студэнтам Кракаўскай акадэміі. У 1506 годзе Скарына заканчвае факультэт вольных мастацтваў са ступенню бакалаўра, пазней атрымлівае званне ліцэнцыята медыцыны і ступень доктара вольных мастацтваў.

Полацк

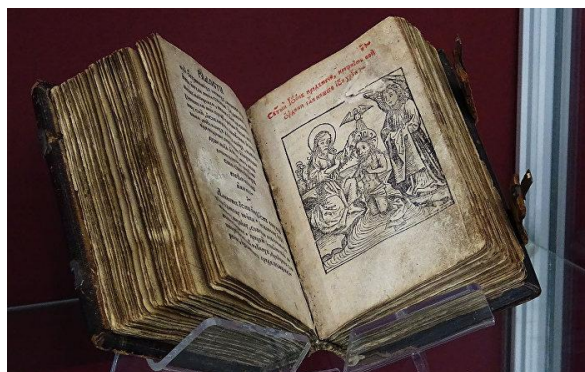

Кракаўская

- ▶ Пасля гэтага яшчэ пяць гадоў Скарына вучыўся ў Кракаве на факультэце медыцыны, а ступень доктара медыцыны абараніў 9 лістапада 1512 года, паспяхова здаўшы экзамены ў Падуанскім універсітэце ў Італіі. Насуперак распаўсюджанаму меркаванню, Скарына ў Падуанскім універсітэце не вучыўся, а прыбыў туды менавіта для здачы экзамену на навуковую ступень. 6 лістапада 1512 года Скарына прайшоў пробныя выпрабаванні, а 9 лістапада бліскуча здаў асаблівы экзамен і атрымаў знакі медыцынскай годнасці.
- ▶ У 1517 годзе Францыск Скарына засноўвае ў Празе друкарню і выдае кірылічным шрыфтам "Псалтыр", першую друкаваную беларускую кнігу. Усяго на працягу 1517-1519 гадоў перакладае і выдае 23 кнігі Бібліі.
- ▶ У 1520 годзе пераяжджае ў Вільню - сталіцу Вялікага княства Літоўскага, дзе засноўвае першую на тэрыторыі дзяржавы друкарню. У ёй Скарына ў 1522 годзе выдае «Малую падарожную кніжку», а ў 1525 г. «Апостал».

Падуанскі

Малая падарожная

Апост

- ▶ У 1525 г. памірае адзін з мецынатаў віленскай друкарні Юрый Адвернік, пасля чаго выдавецкая дзейнасць Скарыны спыняецца. Ён ажаніўся з удавой Адверніка Маргарыце (памерла ў 1529 годзе, пакінуўшы маленькага дзіцяці). Праз некалькі гадоў адзін за адным паміраюць іншыя мецэнаты Скарыны - віленскі бурмістр Якуб Бабіч (у хаце якога і была друкарня), затым Багдан Онкаў, а ў 1530 годзе і ваявода троцкі Канстанцін Астрожскі.
- ▶ У 1525 годзе апошні магістр Тэўтонскага ордэна Альбрэхт Брандэнбургскі правёў секулярызацыю Ордэна і абвясціў свецкае Прускае герцагства, васальнае па адносінах да Каралеўства Польскага. Магістр быў захоплены рэфарматарскімі пераменамі, якія ў першую чаргу тычыліся царквы і школы. Для кнігавыдавецкай справы Альбрэхт ў 1529 ці 1530 годзе запрасіў у Кёнігсберг Францыска Скарыну.
- ▶ У 1529 г. памірае старэйшы брат Францыскі Скарыны Іван, крэдытары якога выставілі маёмасныя прэтэнзіі самому Францыску. Скарына вярнуўся ў Вільню, забраўшы з сабой друкара і іўдэя-лекара. Мэта ўчынку невядомая, але «крадзеж» спецыялістаў стаў прычынай крыўды герцага Альбрэхта, які 26 мая 1530 года ў лісце да ваяводы віленскага Альбрэхта Гаштольду запатрабаваў вяртання людзей.
- ▶ 5 лютага 1532 года крэдытары нябожчыка Івана Скарыны, звярнуўшыся з скаргай да караля польскага і вялікага князя літоўскага Жыгімонта I, дамагліся арышту Францыска за даўгі брата на падставе таго, што Скарына быццам бы хаваў у спадкаванае ад нябожчыка маёмасць і пастаянна пераязджаў з месца на месца (хоць на самай справе спадчыннікам быў сын Івана Раман). Некалькі месяцаў Францыск Скарына прасядзеў у Познанскай турме, пакуль яго пляменнік Раман не дамогся сустрэчы з каралём, якому патлумачыў справу.

- ▶ 24 мая 1532 года Жыгімонт I выдае прывілей аб вызваленні Францыскі Скарыны з турмы. 17 чэрвеня Познанскі суд канчаткова вырашыў справу на карысць Скарыны. А 21 і 25 лістапада Жыгімонт, разабраўшыся з дапамогай біскупа Яна ў справе, выдае два прывілею, па якіх Францыск Скарына не толькі прызнаецца невінаватым і атрымлівае свабода, але і разнастайныя льготы - абарону ад любых судовых пераследаў (акрамя як па каралеўскім загадзе), абарону ад арыштаў і поўную недатыкальнасць маёмасці, вызваленне ад павіннасцей і гарадскіх службаў, а таксама «ад юрысдыкцыі і ўлады ўсіх і кожнага паасобку - ваяводаў, каштэлянаў, старастаў і іншых саноўнікаў, ураднік і ўсякіх суддзяў»

Жыгімонт
I

Познанская турма

- ▶ У 1534 годзе Францыск Скарына распачаў паездку ў ВКМ, адкуль яго выгналі як католіка. З польскага дакумента ад 1552 года караля польскага і вялікага князя літоўскага Жыгімонта II Аўгуста да Альберта Крычка, свайму паслу ў Рыме пры Папе Юліі III вынікае, што кнігі Скарыны ў Маскве былі спалены за лацінства.
- ▶ Каля 1535 года Скарына пераехаў у Прагу, дзе, хутчэй за ўсё, працаваў урачом або, малаверагодна, садоўнікам пры каралеўскім двары. Распаўсюджаная версія аб тым, што Скарына займаў пасаду каралеўскага садоўніка па запрашэнні караля Фердынанда I і заснаваў знакаміты сад на Градчанах, не мае пад сабой сур'ёзных падстаў.
- ▶ Чэшскія даследчыкі, а ўслед за імі і замежныя гісторыкі архітэктуры, прытрымліваюцца кананічнай тэорыі, што «сад на Градзе» быў закладзены ў 1534 годзе запрошанымі італьянцамі Джавані Спаціо і Франчэска Банафардэ. Блізкасць імёнаў Франчэска - Францыск спарадзіла версію аб садоўніцкай дзейнасці Скарыны, тым больш, што ў перапісцы паміж Фердынандам I і Багемскай палатай выразна адзначаецца: «майстар Францыск», «італьянскі садоўнік», які атрымаў разлік і з'ехаў з Прагі каля 1539 года. Аднак у грамаце 1552 года Фердынанда I сыну, тады ўжо нябожчыка Францыска Скарыны, Сімяону ёсць фраза «наш садоўнік». Чым на самай справе Францыск Скарына займаўся ў Празе апошнія гады жыцця - дакладна невядома. Верагодней за ўсё, практыкаваў як лекар.
- ▶ Дакладная дата яго смерці не ўсталяваная, большасць навукоўцаў мяркуюць, што Скарына памёр каля 1551 года, паколькі ў 1552 годзе яго сын Сімяон Рус (урач, як і яго бацька Францыск) прыязджаў у Прагу за спадчынай.

Кнігі

- ▶ Мова, на якой Францыск Скарына друкаваў свае кнігі, была заснаваны на царкоўнаславянскай мове, але з вялікай колькасцю беларускіх словаў, і таму быў больш за ўсё зразумелы жыхарам Вялікага княства Літоўскага. Доўгі час сярод беларускіх лінгвістаў вяліся дыскусіі аб тым, на якую мову пераклаў кнігі Скарына: на беларускую рэдакцыю царкоўнаславянскай мовы ці на царкоўны стыль старабеларускай мовы. У цяперашні час беларускія лінгвісты сыходзяцца ў меркаванні, што мова перакладаў Бібліі Францыскі Скарыны - гэта беларуская рэдакцыя царкоўнаславянскай мовы. Мова Бібліі Скарыны вельмі падобна на мову рукапіснага зборніка «Дзесяціглаў» Мацвея Іванавіча Дзясятага. Акрамя таго, у працах Скарыны заўважаны ўплыў чэшскага і польскай моваў.
- ▶ Біблія Скарыны парушала тыя правілы, якія існавалі пры перапісванні царкоўных кніг: ўтрымоўвала тэксты ад выдаўца і нават гравюры з яго выявай. Гэта адзіны падобны выпадак за ўсю гісторыю выдання Біблій ва Усходняй Еўропе. З-за забароны на самастойны пераклад Бібліі каталіцкая і праваслаўная царква не прызнавала кнігі Скарыны. Асноўнае ўтрыманне гэтай выявы «Месяц Сонечны» - атрыманне ведаў, фізічнае і духоўнае лячэнне чалавека. Побач з гербам знаходзіцца знак «шалі», які ўтвараецца літарай «Т», што азначае «мікракосм, чалавек», і трохвугольнікам «дэльта» (Δ), які сімвалізуе вучонага і ўваход у Каралеўства ведаў.
- ▶ Шрыфты і гравіраваныя застаўкі з віленскай друкарні Скарыны выкарыстоўваліся кнігавыдаўцамі яшчэ сто гадоў.